

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut komunikačních studií a žurnalistiky

Katedra mediálních studií

Bakalářská práce

2024

Michaela Meyerová

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut komunikačních studií a žurnalistiky

Katedra mediálních studií

**Vnímání konceptu politické korektnosti
v českém mediálním prostoru**

Bakalářská práce

Autorka práce: Michaela Meyerová

Studijní program: Komunikační studia se specializací na Mediální studia

Vedoucí práce: Ulrike Notarp, Ph.D.

Rok obhajoby: 2024

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 25. 7. 2024

Michaela Meyerová

Bibliografický záznam

MEYEROVÁ, Michaela. Vnímání konceptu politické korektnosti v českém mediálním prostoru. Praha 2024, 49 s., Bakalářská práce (Bc). Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky, Katedra mediálních studií. Vedoucí bakalářské práce Ph.D. Ulrike Notarp

Rozsah práce: 67 358 znaků včetně mezer bez abstraktu a příloh

Abstrakt

Tato práce využívá metodu lingvistické interpretativní diskurzivní analýzy k zodpovězení výzkumných otázek týkajících se vnímání konceptu politické korektnosti v českém mediálním diskurzu. Výsledky ukazují, že politická korektnost je obecně vnímána negativně, často zesměšňována a považována za absurdní a neexistující koncept. Toto vnímání se však mírně liší v závislosti na tématech, ke kterým je vztahováno. Z analýzy vyplynula čtyři hlavní témata: gender, politická orientace, umění a humor, přičemž každá oblast vykazuje odlišné přístupy k politické korektnosti.

Ve vztahu k genderu je vnímání nejkritičtější a koncept je nejvíce zesměšňován. V oblasti politické orientace je patrná jasná polarizace mezi pravicovými a levicovými názory, kdy pravice politickou korektnost odmítá, zatímco levice ji podporuje. V oblasti umění, konkrétně kinematografie a literatury, je politická korektnost vnímána jako něco obtěžujícího, ale zároveň jako aspekt, se kterým se dá pracovat. Nejvíce překvapivé závěry byly zaznamenány v oblasti humoru, kde podle výsledků politická korektnost sice humor transformuje, ale nijak ho nepoškozuje.

Abstract

This thesis utilizes the method of linguistic interpretative discourse analysis to address research questions concerning the perception of the concept of political correctness in Czech media discourse. The results show that political correctness is generally perceived negatively, often ridiculed, and regarded as an absurd and non-existent concept. However, this perception varies slightly depending on the topics to which it is related. The analysis identified four main themes: gender, political orientation, art, and humor, with each area exhibiting different approaches to political correctness.

In relation to gender, the perception is the most critical and the concept is most ridiculed. In the area of political orientation, there is a clear polarization between right-wing and left-wing views, with the right rejecting political correctness while the left welcomes and supports it. In the field of art, specifically cinema and literature, political correctness is perceived as something bothersome but also as an aspect that can still be worked with. The most surprising conclusions were found in the area of humor, where political correctness indeed transforms humor but does not harm it in any way.

Klíčová slova

Politická korektnost, český mediální diskurz, jazyk, rasismus, sexismus, humor, genderová lingvistika, kultura, společnost.

Keywords

Political correctness, Czech media discourse, language, racism, sexism, humor gender linguistics, culture, society.

Title/název práce

Perception of the Concept of Political Correctness in the Czech Media Space

Poděkování

Na tomto místě bych chtěla poděkovat především vedoucí mé práce paní doktorce Ulrike Notarp. Byla mi velkou oporou a pomocí při sestavování celého konceptu této bakalářské práce včetně její praktické části

Obsah

Úvod.....	1
Teoretická část.....	3
1. Kultura a společnost.....	3
1.1. Kultura.....	3
1.2. Diskurz.....	4
1.3. Jazyk.....	4
1.4. Sémiotika.....	5
2. Působení jazyka na vnímání světa.....	7
2.1. Aristoteles, Wilhelm von Humboldt, Frans Boas.....	7
2.2. Sapir-Whorfova hypotéza.....	7
2.3. Lera Boroditsky.....	8
3. Politická korektnost.....	9
3.1. Definice.....	9
3.2. Historie a vývoj pojmu.....	11
4. Politická korektnost v českém mediálním prostoru.....	12
4.1. Hranice mezi svobodou slova a politickou korektností.....	13
4.2. Otázka přehlednosti a čtivosti textů.....	14
Praktická část.....	17
1. Cíl a výzkumné otázky analýzy.....	17
2. Metodologie.....	17
3. Postup.....	18
3.1. Data.....	18
3.2. Analýza.....	18
3.3. Typologie.....	19
4. Výsledky v jednotlivých kategoriích.....	20
4.1. Politická korektnost ve vztahu k genderu.....	20

4.2.	Politická korektnost ve vztahu k politické orientaci	22
4.3.	Politická korektnost ve vztahu k umění (kinematografie, literatura)	23
4.4.	Politická korektnost ve vztahu k humoru	24
4.5.	Kategorie E: Politická korektnost obecně	25
	Výsledky analýzy	27
	Závěr.....	29
	Použitá literatura	30
	Online zdroje	32
	Zdroje dat pro analýzu.....	34
	Teze bakalářské práce.....	36
	Seznam příloh.....	40

Úvod

Politická korektnost je pojem zastřešující snahu o více inkluzivní jazyk – to znamená vytvoření jazyka, který svou podstatou nediskriminuje skupiny na základě etniky, genderu, zdravotního postižení nebo například sexuální orientace.

Vybrala jsem politickou korektnost jako ústřední téma této bakalářské práce, protože jsem si uvědomila, jak se pomalu ale jistě dostává do mého každodenního života. Vyrůstala jsem bilingvně, a tak pravidelně sleduji jak česká, tak německá média a vnímám, jak je politická korektnost přítomná v těchto dvou kulturách. Poprvé jsem politickou korektnost začala výrazněji pociťovat z těch německých. Konkrétně mě zarazila situace při sledování hlavní zpravodajské relace německé veřejnoprávní televize, kde za sebou následovaly dvě reportáže, do kterých politická korektnost nějak zasáhla. První reportáž se týkala situace s uprchlíky v Německu a pozastavila jsem se právě nad jejich pojmenováním. Už to nebyli „uprchlíci“, ale „rodiny s uprchlickou minulostí“. Druhá reportáž pak jednala o volných pracovních pozicích v Německu. Tay mě překvapilo, že redaktor použil genderovou hvězdičku¹, takže se ze slova „uchazeči“, stalo „uchazeč*ky“.

Na základě této zkušenosti jsem začala o tématu politické korektnosti více přemýšlet a už jsem se na ni snažila cíleně zaměřovat jak v českých, tak v německých médiích. Pokaždé, když někdo z mého okolí řekl něco ve smyslu „Tohle už vlastně nesmím říkat.“ nebo „To se nemůže říct nahlas.“ jsem se nad tím pozastavila a analyzovala pro sebe, jestli tedy má politická korektnost sama o sobě smysl. Jestli opravdu někomu pomůže, když budeme věci nazývat jinak, než si je doopravdy myslíme. Začalo mi to všechno připadat jako jakási cenzura, a tak jsem se rozhodla, že bych se tomuto tématu chtěla začít věnovat více do hloubky a zjistit, zda stejný pocit mám jen já a jak je vlastně politická korektnost vnímána českou společností.

Chtěla bych proto pomocí této práce zjistit a nabídnout alespoň částečnou odpověď na to, jak je politická korektnost vnímána českou společností, a také zasadit celé téma do kontextu sociálních věd a mediálních studií.

Cílem této práce je rozpracování pojmu politické korektnosti – především bych se chtěla zaměřit na její význam v českém mediálním diskurzu a odpovědět na otázky:

- Jak prezentují česká média koncept politické korektnosti v různých kontextech?

¹ Viz kapitola 4.2.

- Mění se vnímání politické korektnosti s ohledem na to, ke kterému tématu se vztahuje?

Tato bakalářská práce je rozdělena na dvě hlavní části, a to na teoretickou a praktickou. Teoretická část je dále rozdělena do čtyř kapitol. V první kapitole definuji pojmy kultura, jazyk, diskurz a sémiotika a pokládám tím základy, na kterých tato práce bude stát. Druhá kapitola je o působení jazyka na vnímání světa. Čtenáře tam seznamuji s jednotlivými teoriemi od Aristotela, přes Wilhelma von Humboldta, Franse Boase, Edwarda Sapira a Benjaminu Lee Whorfa, až po nejnovější výzkumy na toto téma od Lery Boroditsky. Ve třetí kapitole se už přesouvám k samotné definici a historii pojmu politická korektnost a jak se dostal tento koncept do Česka. V poslední kapitole se zaměřuji na kritiku politické korektnosti. Zabývám se v ní tím, kde je hranice mezi politickou korektností a cenzurou, a také jaký vliv má politická korektnost na čitelnost a srozumitelnost textů.

Praktickou částí této práce je interpretativní kvalitativní výzkum. Metodou diskurzivní analýzy zjišťuji skrze mediální diskurz, co znamená politická korektnost pro českou společnost. To znamená, jak je tento koncept vnímán. Dále se pokouším vypořádat, jak se liší chápání konceptu politické korektnosti v závislosti na tématu, ke kterému je vztahován. Pomocí takzvaných slovních mraků nabízím také vizualizace, aby bylo zřetelnější, jaká slova či koncepty se nejčastěji objevovaly ve spojitosti s každým tématem.

Teoretická část

1. Kultura a společnost

Než se ponořím do detailů jednotlivých teorií, konceptů a definic politické korektnosti jako takové, považuji za důležité začít poněkud obecněji. Abych tento pojem mohla lépe zařadit v rámci společenských věd je proto nutné si nejprve definovat pojmy **kultura, jazyk, diskurz a sémiotika** a zaměřit se na vztahy mezi nimi. Všechny tyto koncepty totiž tvoří základ, na kterém je politická korektnost postavena.

1.1. Kultura

Kultura je velmi široký pojem, který je nejčastěji definován jako soubor materiálních a duchovních prvků vytvořených člověkem. Mezi tyto prvky patří například jazyk, umění, náboženství, věda, zvyky a tradice. Právě jazyk, jakožto nástroj komunikace, je to, co nás v souvislosti s politickou korektností bude nejvíce zajímat.

To, proč vnímám jako důležité začít právě kulturou ve vztahu s tématem této bakalářské práce, je teorie o konstitutivním, respektive kulturním modelu komunikace. Tato teorie totiž říká, že *“komunikace je zdroj utváření a rozvoje kultury a podílí se na její konstituci.”* (Jirák, Köpplová, 2009, s. 26)

Tento model na rozdíl od tradičních přenosových modelů nevidí komunikaci jako prostý přenos informací z jednoho bodu do druhého. Konstitutivní model zdůrazňuje, že komunikace není jen o výměně informací, ale také o vytváření sociální reality světa. Znamená to tedy, že komunikace tvoří kulturu a kultura je tím pádem přímým odrazem, toho, jak spolu lidé komunikují. (Jirák, Köpplová, 2009, s. 25-36)

To je důvod, proč právě studium vnímání a chápání politické korektnosti má mnohem širší význam, než se původně může zdát. To, jakým způsobem komunikujeme, jaká slova se rozhodneme použít, nebo právě nepoužít, odráží také stav a postoje naší kultury. Může být klíčem k pochopení fungování různých subkultur nebo třeba jiných menšin. Právě politická korektnost je příklad fenoménu, který se původně zrodil v diskurzu jedné subkultury a postupem času se dostal do diskurzu širší veřejnosti.

1.2. Diskurz

Diskurz je pojem, který je pro mnoho lidí neuchopitelný a neumí si pod ním představit nic konkrétního, i přes to, že je ve veřejném prostoru skloňován relativně často. Nejčastěji se s tímto pojmem můžeme setkat ve spojeních jako například politický diskurz nebo právě mediální diskurz.

Samotný pojem je spojený především s dílem francouzského filozofa Michela Foucaulta. Ten ale v jeho knize *Archeologie vědění* tento pojem jednoznačně nedefinuje. Foucault chápe diskurz jako komplexní systém myšlenek, představ a praktik, které formují způsob, jakým jednotlivci a společnost rozumí světu a jak v něm jednájí. Diskurz zahrnuje nejen jazykové výrazy, ale také instituce, sociální praktiky a mocenské struktury, které ovlivňují a omezují, co může být řečeno, myšleno a děláno. (Foucault 1969)

V případě diskurzu se tedy jedná o více než pouhý jazyk. Jde o širší koncept. Diskurz totiž zahrnuje různé formy komunikace a propojuje různé sociálněvědní disciplíny, jako například lingvistiku, sociologii a psychologii. V této práci se budu zaměřovat právě na český mediální diskurz. Tedy jak média skrze jazyk odrážejí postavení naší společnosti k tématu politické korektnosti.

1.3. Jazyk

Jazyk můžeme obecně definovat jako systém komunikace, který nám umožňuje vyjadřovat naše myšlenky i pocity a zároveň se dorozumívat mezi sebou. Především se ale jedná o vlastnost, která nás více než cokoliv jiného odlišuje od zvířat. (Fronkin, Hyams, Rodman, 2013)

„Podle filozofie vyjádřené v mýtech a náboženstvích mnoha národů je jazyk zdrojem lidského života a moci.“ (Fronkin, Hyams, Rodman, 2013, s. 1)

Jedná se tedy o neskutečně silný nástroj, díky kterému lidstvo funguje už tisíce let. Jazyk, jakožto hlavní prostředek komunikace začal i ukončil války a rozděloval i spojoval společnost. Proto je nesmírně důležité to, jak se rozhodneme ho použít.

Skládá z několika různých složek, které nám umožňují komunikovat. Jako příklad můžeme uvést **sémantiku**, která se zaměřuje na významy slov, frází a vět nebo **syntaxi**, která se zabývá strukturou vět, pořádkem slov. (Fronkin, Hyams, Rodman, 2013, s. 139-152)

Všechny tyto složky jen dokládají to, jak je jazyk komplexní. Ovládní, utváření nebo i ohýbání jazyka má vliv na to, jakou moc jazyk má a jak nám bude sloužit. Zároveň to, jak jazyk použijeme, toho o nás, o našem charakteru, o našich schopnostech a o tom co si myslíme může spoustu prozradit.

1.4. Sémiotika

Po definici kultury, diskurzu a jazyka máme k dispozici všechny předpoklady, abychom se mohli přesunout k tomu, co je propojí – sémiotika. Sémiotika je nauka o významu a smyslu znaků. Právě jazyk je jedním z těch nejvýznamnějších a nejvíce studovaných systémů znaků. (Doubrová, 2008, s. 1)

Chápání významů jednotlivých znaků může být závislé jak na naší kultuře, tak na jazyku, kterým mluvíme a diskurzu, ve kterém se pohybujeme. Je to nauka, která prochází širokou škálou oborů včetně lingvistiky, psychologie, sociologie nebo mediálních studií.

Sémiotika znaky chápe jako „každou skutečnost, která něco reprezentuje“ (Doubrová, 2008, s. 9). Znamená to tedy, že znakem, může být cokoli, čemu přiřadíme nějaký význam. „Znak jako skutečnost, která zastupuje jinou skutečnost“ (Doubrová, 2008, s. 28)

Charles Morris v knize *Foundations of the Theory of Signs (1938)* rozdělil sémiotiku na sémantiku, syntaktiku a pragmatiku. Každá z těchto podkategorií se věnuje něčemu trochu jinému. Zatímco sémantika se zabývá významy vztahem mezi označovaným a označujícím, syntaktika se zaměřuje na vztahy mezi jednotlivými znaky a pragmatika pak pracuje se vztahy mezi znaky a jejich uživateli. (Doubrová, 2008, s 29)

Jednu z nejzásadnějších teorií znaků v sémiotice představil americký filozof **Charles Sanders Peirce**. Takzvaná sémiotická triáda rozděluje chápání znaků na tři části. První část je **samotný znak** (označující), takže například jakékoliv slovo. Jako příklad můžeme dát slovo „dům“. Druhou částí znaku je **původní objekt** (označované), neboli to, k čemu odkazuje samotný znak, v našem případě reálný dům, který někde stojí a my na něj odkazujeme slovem dům.

Třetí částí znaku pak je **interpretant znaku**. Tato část určuje, jak má být znak v konkrétní situaci chápán. Určuje tedy, jak má být chápán například znak „zámek“. Toto slovo je

polysemické a může mít odlišný význam v různých komunikačních situacích – „Musel jsem vyměnit zámek u dveří.“ nebo „Navštívili jsme krásný zámek.“

Doplňující složkou chápání jednotlivých znaků je i samotný **interpret**, který jim může připisat ještě individuální mentální a komunikační význam. U příkladu domu to může znamenat, jaký dům si interpret představí, když slyší slovo dům a jaký k němu má vztah. (Houška, 2009, s. 9-13)

Znakem tedy může být prakticky cokoliv přes slova, gesta, obrazy, zvuky atd. Peirce se dále zabýval kategorizací znaků a rozdělil je na základě vztahu mezi znakem (označujícím) a původním objektem (označovaným) na ikony, indexy a symboly. (Černý, Holeš, 2004)

- **Ikony** představují znaky, které mají fyzickou podobnost s tím, co označují. Například mapy, piktogramy, nebo emoji.
- **Indexy** jsou znaky, které mají přímý vztah k tomu, co označují, často na základě příčinné souvislosti. Například kouř je indexem ohně.
- **Symboly** označují znaky, které mají arbitrární vztah k tomu, co označují. Například slova v jazyce nebo dopravní značky. Arbitrárnost znaků popisuje skutečnost, že vztah mezi samotným znakem, a to k čemu odkazuje je založen na dohodě, a ne na nějaké vnitřní spojitosti. Pokud bych si k ruce vzala výše zmíněný příklad, tak by to znamenalo, že není žádný jiný důvod k tomu, že dům, nazýváme dům než jakási dohoda.

Důležité je také zmínit proces **denotace a konotace** znaků. Denotace znamená obecné chápání znaků tak, jak jsou všeobecně známé, bez jakýchkoliv osobních vazeb. Konotace znaků už odkazuje k vnitřnímu procesu, kdy máme znaky spojené s nějakou osobní zkušeností, vzpomínkou nebo pocitem. (De Vito, 2008)

Výše zmíněné dokládá to, že jak skutečnosti kolem nás vnímáme se může lišit mezi jedinci, i přes to, že mluví stejným jazykem a žijí ve stejné kultuře. Tady znovu přichází na scénu koncept politické korektnosti. To, že věci nazýváme jinak, může spustit jiné vnímání skutečnosti kolem nás. Pokud se tedy podíváme na všechny výše definované pojmy, je zřejmé, že to, jak spolu komunikujeme, má daleko větší dopad na naši společnost, myšlení a chápání, než se to může zprvu zdát.

2. Působení jazyka na vnímání světa

Ještě, než se pustím do samotné definice konceptu politické korektnosti, je důležité posoudit, jak je naše myšlení ovlivněno jazykem, který používáme. Vnímáme svět jinak, když o něm mluvíme jinak?

2.1. Aristoteles, Wilhelm von Humboldt, Frans Boas

Podle databáze *Ethnologue: Languages of the World*, která nabízí statistiky a data o jazycích našeho světa, existuje přes 7 100 živých jazyků. Otázka, jestli lidé přemýšlejí ve všech jazycích stejně, je na stole už velmi dlouho. Je možné, že jazyk, kterým mluvíme předurčuje to, jak o věcech přemýšlíme?

Na tuto otázku se snažili najít odpověď už i antičtí filozofové. Například **Aristoteles** poukázal na to, jak důležitá je rétorika při ovlivňování lidí. První explicitní teorii jazykové relativity předložil ale až v 19. století německý filozof **Wilhelm von Humboldt**. Zaměřoval se na vyspělost myšlení v různých oblastech v jednotlivých jazycích a poukázal tak, že různé gramatické systémy mohou zaměřit pozornost mluvčího na aspekty světa, které v jiných jazycích nemusejí hrát žádnou nebo jen minimální roli. Zároveň se zaměřoval i na univerzálie napříč různými jazyky, které chápal jako body, od kterých může odpíchnout diskusi o rozdílech mezi společnostmi. (O'Neill, 2015)

Jeden z prvních podložených výzkumů nabídl americký antropolog **Frans Boas**. V rámci výzkumu se vydal na arktický ostrov Baffin, kde pozoroval jazyk a kulturu Inuitů. Právě Boas přišel s teorií toho, že objekty, které vnímáme smysly přiřazujeme do různých kategorií, a ty jsou kulturně specifické. Poukázal na to na příkladu různého pojmenování sněhu – Inuité totiž mají různé pojmy pro slovo sněh a rozlišují jinými slovy sněh „na zemi,“ „v nebi“ a „v závěji.“ Popsal, že rozdíly v kategoriích se mohou lišit v různých kulturách. (O'Neill, 2015)

2.2. Sapir-Whorfova hypotéza

Na práci Humboldta navázal později i jeho student **Edward Sapir**. Během jeho výzkumů pokračoval v Humboldtově teorii a prováděl empirické výzkumy především s domorodými kmeny v Severní Americe. Ze začátku se věnoval rozdílu ve vnímání zvuku mezi jazyky. (O'Neill, 2015)

Edward Sapir zjistil, že princip rozpoznávání vzorců ve zvucích jazyka se dá vztáhnout na různé oblasti lidského života, kde vnímání může být sjednoceno mezi lidmi při sociální interakci. Sapir přirovnal tento proces k tvarové psychologii, kde lidé promítají subjektivní

vzory do objektivní reality. Stejně jako lidé vidí obrazy v Rorschachových skvrnách, mluvčí chápou význam při poslechu řeči pouze s kulturním klíčem k sémantice. Bez tohoto klíče je jazyk redukován na fyzické zvuky, podobně jako náhodné inkoustové skvrny bez mentálního obrazu. (O'Neill, 2015)

Sapir tvrdil, že různé jazyky vedou mluvčí k obývání odlišných mentálních světů, i když jde o stejné prvky objektivní reality. To znamená, že i když se díváme na stejné věci, můžeme je vnímat jinak než někdo, kdo je mluvčím jiného jazyku.

„Žádné dva jazyky si nikdy nejsou natolik podobné, aby mohly být považovány za reprezentanty stejné sociální reality. Světy, v nichž žijí různé společnosti, jsou odlišné světy, nikoli pouze stejný svět s odlišnými nálepkami.“ (Sapir, 1949, s. 162)

Na přelomu 19. a 20. století Sapirovu teorii rozpracoval jeho student Benjamin Lee Whorf. Ten ve svých výzkumech přišel s tvrzením, že právě jazyk je důležitou složkou v lidské interakci a který ovlivňuje lidské chování, myšlenky i vnímání našeho okolí. Dále poukázal i na to, že jazyk může předurčit i vnímání času. Při svém výzkumu porovnával hopijštinu² s angličtinou. Zatímco anglická gramatika chápe čas lineárně a nabízí tak tvary sloves například v přítomném, předpřítomném, minulém a předminulém času, hopijština čas vnímá cyklicky, od východu slunce po jeho západ. (O'Neill, 2015)

Sapir-Whorfova hypotéza byla vytvořena až v 50. letech 20. století, kdy už ani jeden z původních autorů nežil. Hypotézu představil až americký jazykovědec a antropolog Harry Hoijer a definoval ji jako teorii, že jazyk předurčuje nebo silně ovlivňuje naše vnímání světa. (O'Neill, 2015)

2.3. Lera Boroditsky

Výše zmíněné teorie tedy dokládají, že to, jakým mluvíme jazykem, může zásadně ovlivnit vnímání našeho okolí. Aktuálnější výzkumy o tom, jak jazyk ovlivňuje vnímání lidí nabízí například kognitivní vědkyně a profesorka **Lera Boroditsky**.

Boroditsky se věnuje tomu, jak jazyk formuje způsob, kterým o věcech přemýšlíme. V jednom ze svých experimentů porovnávala jednotlivé jazyky mezi sebou a poukázala na to, jaký vliv mají jazykové struktury na naši paměť a vnímání událostí. Účastníci, hovořící anglicky a japonsky, sledovali videa lidí, kteří záměrně nebo náhodně/omylem prováděli různé činnosti (např. praskání balónků, rozbíjení vajec, rozlévání nápojů). Následně měli popsat situaci,

² Jazyk Hopiů, původního obyvatelstva na jihozápadě USA

kteřá se stala. V případě záměrných činů mluvčí z obou jazykových skupin identifikovali situaci stejně. Zajímavé byly ale rozdíly v případě těch situací, které se staly omylem. Mluvčí japonštiny si hůř pamatovali, kdo činy provedl. Důvodem jsou různé gramatické struktury těchto jazyků. Anglická gramatika zdůrazňuje činitele – osobu, nebo věc vykonávající akci. Anglicky mluvící účastníci situaci popsali jako „*John rozbil vázu*“, zatímco japonská gramatika nezdůrazňuje činitele pro nehody funguje a častěji pracuje s trpným rodem. Japonci tedy situaci interpretovali jako „*Váza se rozbila.*“ (Fausey, Long, Boroditsky, 2010)

Další výzkum, který Boroditsky vytvořila s lingvistou Webbem Phillipsem v roce 2003 se zabývá sociální konstrukcí genderu. Vyplývá z něj, že mluvčí často promítají různé vlastnosti k objektům podle jejich gramatického rodu. Jako příklad můžeme uvést slovo „klíč“. Ve španělštině je klíč ženského rodu, a tak ho mluvčí popisovali s přídavnými jmény jako zlatý, malý, lesklý, drobný. Na druhou stranu například v němčině má slovo klíč mužský gramatický rod, a tak je nejčastěji spojován s přídavnými jmény jako tvrdý, těžký, kovový.

„Je pozoruhodné, že i fluktuace gramatiky (např. téměř libovolné přiřazení podstatného jména k mužskému nebo ženského rodu) může mít vliv na to, jak lidé přemýšlejí o věcech ve světě.“ (Boroditsky, Philips, 2003, s. 933)

Znamená to tedy, že lidé si jazykem tvoří to, jak vnímají svět kolem sebe. Tato vlastnost je ale univerzální pro všechny jazyky. Je to velmi zajímavý výsledek, který je relevantní především pro genderovou lingvistiku, která je úzce spjatá s politickou korektností.

3. Politická korektnost

3.1. Definice

„Politická korektnost je komická, ale zároveň nesmírně vlivná, dobře opevněná, nemilosrdná a je spojenkyní novodobého barbarství“ (Weiss, Browne, 2009, s. 11)

Na úvod této kapitoly ještě, než se pustím k definici samotného konceptu politické korektnosti (dále také zkratkou PK), považuji za důležité zmínit problematiku, na kterou již poukázal Stefan Segi v knize *Nekorektní literatura: Politická korektnost v české literatuře a literární komunikaci*. Segi vyzdvihuje, že samotný název tohoto konceptu je v češtině poněkud zavádějící – jedná se totiž o doslovný překlad z anglického „political correctness“. V anglickém vyznění je výraz ve svém významu o něco širší, protože přídavné jméno „political“ odkazuje i na společenské otázky a není tak úzce spjato vyložene s politikou, jako je to u jeho českého překladu. (Segi, 2023, s. 20-21)

Tento překlad by tak mohl být zavádějící, protože se „skládá ze dvou cizích slov, což velice dobře odpovídá představě o nesrozumitelné doktríně, která přichází ze zahraničí a je čímsi nepřirozeným, ba přímo vnuceným domácím prostředí.“ (Segi, 2023, s. 20–21)

Pokud se ale nyní přesuneme k definici zmíněného konceptu, chtěla bych nabídnout následující tři definice:

- Encyklopedie Britannica³ PK definuje jako „jazyk, který se snaží být co nejméně pohoršující, zejména při popisu skupin identifikovaných podle vnějších znaků jako je rasa, pohlaví, kultura nebo sexuální orientace.“
- Cambridgeský slovník⁴ PK definuje jako „vyvarování se výrazů a jednání, které by mohly být pro ostatní urážlivé, zejména pokud jde o pohlaví, gender a rasu.“
- Oxfordský slovník⁵ definuje PK jako „zásadu vyhýbat se výrazům a chování, které by mohly urážet určité skupiny lidí. Tento termín obvykle používají lidé, kteří s touto zásadou nesouhlasí nebo se domnívají, že byla použita způsobem, který není rozumný.“

Všechny tyto definice jsou vcelku široké a odkazují na nějakou snahu o více inkluzivní jazyk. Britannica politickou korektnost vztahuje vyloženě na použití jazyka, zatímco Cambridgeský i Oxfordský slovník ji chápou jako širší celek, který zahrnuje i jednání. Vyzdvihnout bych také chtěla dovětek oxfordského slovníku, že je tento termín používán především skupinami lidí, kterých se netýká.

Segi politickou korektnost definuje jako zvláštní druh společenské praxe, který je výsledkem proměňující se společenské senzitivity, což z ní dělá velmi obtížně definovatelný, neuchopitelný a proměnlivý koncept. (Segi, 2023, s. 20-25)

Když shrneme všechny výše uvedené definice a charakteristiky politické korektnosti, docházím k zamyšlení, jestli je tento koncept tak ušlechtilý, jako se prezentuje. Není to tak, že právě existencí a prosazováním politické korektnosti jen potvrzujeme existenci předsudků,

³ *Political correctness*. Online. Britannica. Dostupné z: <https://www.britannica.com/topic/political-correctness>. [cit. 2024-07-25].

⁴ *Political correctness*. Online. Cambridge Dictionary. Dostupné z: https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/political-correctness#google_vignette. [cit. 2024-07-25].

⁵ *Political correctness*. Online. Oxford Learners Dictionaries. Dostupné z: <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/political-correctness>. [cit. 2024-07-25].

o kterých víme, že jsou nesprávné? Tímto pomyšlením ale zároveň přiznáváme, že v předsudky věříme, jen víme, že je nesprávné o nich mluvit.

3.2. Historie a vývoj pojmu

Myšlenka politické korektnosti je starší než její oficiální definice. O tom, jak jazyk ovlivňuje myšlení a naopak, už jsem psala v předešlých kapitolách. Proto se v této části zaměřím popis vývoje politické korektnosti jako takové. Ani zde ale vývoj nemá přesnou linii, protože je to koncept silně ovlivněný geopolitickou situací jednotlivých zemí. Chtěla bych proto její vývoj alespoň načrtnout ve třech hlavních bodech, které vychází z děl Geoffrey Hughse (Hughes 2010), Stefana Segiho (Segi, 2003) a Antonyho Browna (Brown, 2009).

Samotný pojem politická korektnosti má kořeny v komunismu a objevuje se v souvislosti s marxisticko-leninskou terminologií po Ruské revoluci v roce 1917, kdy jsou jako politicky korektní označené názory, které odpovídají této ideologii. (Hughes, 2010, s. 62)

Dalším důležitým bodem ve vývoji politické korektnosti jsou 60. léta v Americe, která jsou spojena s velkými sociálními změnami. Do této doby tam byl vnímán ten, kdo je politicky korektní, jako někdo, kdo bezmyšlenkovitě papouškuje komunistickou ideologii. Politická korektnost jako taková byla brána spíše satiricky. To se ovšem mění s nástupem druhé vlny feminismu, která se zaměřovala například na sociální nebo politické nerovnosti. Zároveň se v tomto období rozšiřuje hnutí Black Power bojující za zrovnoprávnění afroamerické kultury. Celkově jsou tato léta spojená se zakořeněním a prosazováním občanských práv, a proto se posunulo i vnímání politické korektnosti jako něco, co popisuje snahu o odstranění diskriminace ve společnosti i v jejím jazyku. (Segi, 2023)

O dvacet let později v 80. letech ale přichází zlom, kde se koncept politické korektnosti stává součástí kulturní války mezi liberály a konzervativci. Právě konzervativci využívají tento pojem a kritizují ho, protože podle nich omezují svobodu projevu.

O tom, jak je vnímaná politická korektnost dnes se stále vedou politické i nepolitické debaty. Je to častým předmětem diskusí a mluví se často i o takzvané hyperkorektnosti, tedy formě tohoto konceptu, který už je až na sílu přehnaný. Je to termín, který se i nadále často objevuje v médiích a je častým předmětem satiry. V praktické části této bakalářské práci se proto zaměřím na vnímání politické korektnosti českou společností.

Jedno je ale jasné, politická korektnost vždy rozdělovala a stále rozděluje společnost na skupiny „my“ a „ti druzí“. Vždy budou existovat skupiny lidí, které se od té většinové

společnosti budou lišit a záleží právě na té většině, jak se k tomu postaví a jestli nezačne vnímat „ty druhé“ jako „nežádoucí“. (Hughes, 2010, s. 116)

Vzniká tak neskutečný tlak na to zapadat. Být v té skupině většiny a pokud možno nevystupovat. Je to přirozená lidská vlastnost, člověk v tlupě přežil, ten, co šel sám ne. Zajímavé je, že některé vlastnosti jsou v nás už po staletí zakořeněny a mohou vyplout na povrch třeba na příkladu něčeho, jako je politická korektnost.

4. Politická korektnost v českém mediálním prostoru

Pokud se nyní zaměříme na to, jak se politická korektnost propsala do českého prostředí můžeme to označit za velice produktivní kulturní transfer. Čeština totiž z angloamerického pojetí politické korektnosti převzala nejen jeho výklad, ale zároveň i kritiku a různé diskurzivní praktiky. (Segi, 2023, s. 33)

Do Českého mediálního prostoru se pojem politická korektnost dostala na v devadesátých letech minulého století dvěma hlavními kanály, a to přes angloamerické umělce a exulanty-intelektuály. Oba případy ale politickou korektnost prezentovaly jako něco negativního, nebezpečného a případně i směšného. Tento jev byl připodobňován diktatuře a spojován s cenzurou, ale přeci jenom jako něco, co není náš problém. (Segi, 2023, s. 33)

„Podobně jako feminismus, i politická korektnost se v devadesátých letech veřejnosti jevila jako cosi exotického, cizího a nepochopitelného v rámci porevolučních představ o svobodné demokratické společnosti“ (Segi, 2023 s. 35)

O deset let později na přelomu tisíciletí se ovšem pohled na tento koncept mění a začíná být vnímán jako reálný a pro nás relevantní problém. Segi popisuje, že na změnu vnímání tohoto konceptu měl vliv nástup internetu, který umožnil i otevřené diskuse. V nich se mnohdy objevovaly nenávistné komentáře zejména proti etnickým minoritám. Bylo tedy na místě položit si otázku, jestli se v pořádku takovéto projevy nějak regulovat a zdali je to opravdu něco, co by se říkat nemělo. Také vstup do Evropské unie hrál svou roli a nahrával spíše odpůrcům politické korektnosti, kteří ji začali si ji spojovat s „Bruselským diktátem“. (Segi, 2023, s. 36-37)

Na druhou stranu se ale politická korektnost začíná brát vážně i na akademické půdě a začínají vznikat obory jako gender studies, které se mimo jiné začaly zabývat více inkluzivním jazykem a bojem proti každodennímu sexismu.

Dalším impulzem, který otevírá tuto znovu a intenzivněji debatu o politické korektnosti, byla migrační krize z roku 2015. Velká vlna nenávisti se tak zvedla nejen proti migrantům, ale také proti jejich politicky korektnímu označení.

K tomu, jaký je postoj české společnosti k politické korektnosti dnes se dostanu v praktické části této bakalářské práce.

4.1. Hranice mezi svobodou slova a politickou korektností

Pokud se podíváme na definici politické korektnosti a její honosnou myšlenku o nediskriminaci, rovnosti a ochraně veškerých menšin, může to působit, že je to nástroj pro šťastnou společnost a lepší zítřky. Kde je ale problém a proč se kolem politické korektnosti stále vedou debaty?

Balancujeme totiž na velmi tenké hranici se svobodou slova. Malé uklouznutí a můžeme skončit u cenzury, pokud u ní už nejsme.

Odpůrci politické korektnosti ji často dávají do protikladu se svobodou slova. Ta je jednou ze základních lidských práv a Všeobecná deklarace lidských práv Organizace spojených národů ji ve článku 19 definuje jako „*právo na svobodu přesvědčení a projevu; toto právo zahrnuje svobodu zastávat své názory bez zasahování a vyhledávat, přijímat a šířit informace a myšlenky jakýmikoli prostředky a bez ohledu na hranice.*“⁶

To, co je považováno za problematické ve vztahu k politické korektnosti je tedy jistá forma cenzury. Nedovolujeme si říct to, co si myslíme a to, co nám připadá vtipné, protože se bojíme, že nás za to ostatní odsoudí. Neříkáme tedy věci, které by mohly být urážlivé vůči některým menšinám a volíme taková slova, která je normální použít. Máme strach sami ze sebe i mezi sebou. Bojíme se odsouzení, a tak už radši neříkáme nic.

„Politická korektnost (...) si přivlastňuje pocit morální nadřazenosti a těm, kdo s ní nesouhlasí, sugeruje, že dělají něco nemorálního“ (Brown, 2009, s. 82)

Ale není toto jen mezikrok? Pokud se podíváme zpátky na jedny z prvních kapitol této práce, kde píše o tom, jak jazyk, který používáme může změnit to, jak o věcech přemýšlíme. Nemusíme se tedy jako společnost pouze přeučit na to, jak myslet jinak, jak myslet politicky korektně? Určitě je na místě neustále zpochybňovat, co je politická korektnost a co už ne. Je to

⁶ *Universal Declaration of Human Rights*. Online. United Nations. Dostupné z: <https://www.un.org/en/about-us/universal-declaration-of-human-rights>. [cit. 2024-07-25].

jediný způsob, kterým zajistit, aby se z ní ta opravdová cenzura nestala. Co je ale nutné na tomto místě zdůraznit: za porušení politické korektnosti nehrozí žádné právní postihy, není ani nijak právně vymahatelná. Jediné, čemu může někdo čelit je odsouzení společnosti. Na otázku, zda to není mnohem horší, než třeba nějaká finanční pokuta si už každý musí zodpovědět sám.

4.2. Otázka přehlednosti a čtivosti textů

Pokud upustíme od samotné myšlenky politické korektnosti a přesuneme se na více praktický pohled, nabízí se nám otázka, jak ji reálně a funkčně začlenit do našeho mluveného i psaného projevu.

Někde je odpověď snazší a stačí jen některé potenciálně hanlivé pojmy nahradit jiným slovem, či slovy, jako například politicky nekorektní slovo „blázen“ lze nahradit politicky korektním „osoba s duševním onemocněním“. Jsou ale případy, které nelze vyřešit tak snadno – například v případě **genderové lingvistiky**, která je jedním ze stěžejních témat politické korektnosti.

Jedná se o sociolingvistickou disciplínu, která zkoumá, jak jazyk odráží, ovlivňuje a utváří genderové identity a sociální role, a jak jim jazykem přisuzujeme určité genderové stereotypy. Zastává a podporuje tedy názor, že gender je spektrum a je nutno být citlivější i v oblasti jazyka. (Eckert, McConnell-Ginet, 2003)

Abych se dostala k problematice čtivosti a srozumitelnosti textů s genderovou lingvistikou, je důležité si nejdříve přiblížit celou oblast a definovat pojmy, se kterými budeme nadále pracovat. Čeština patří mezi **jazyky s mluvnickým rodem**, to znamená, že rozlišují rody podstatných jmen (například ta vidlička, ten nůž). Na druhou stranu angličtina, ze které jsme vůbec celý koncept politické korektnosti přebrali, má jednotný rod pro všechna podstatná jména (například the fork, the knife). To znamená, že patří mezi **jazyky bez mluvnického rodu**.

Právě rozlišování rodů hraje v genderové lingvistice velkou roli – na to už poukázala Lera Borodovsky (viz kapitola 2. Působení jazyka na vnímání světa). Právě jazyky s mluvnickým rodem v množném čísle podstatných jmen používají takzvané generické maskulinum. To je tvar podstatného jména v množném čísle s mužským rodem. (Valdrová, 2008)

Znamená to, že používáme mužský rod i pro skupiny, ve kterých jsou ženy. V češtině bychom jako příklad mohli uvést větu „Lékaři se starají o pacienty“. Problematika tkví v tom,

že pojem „lékaři“ a „pacienti“ evokují pouze muže, zatímco pojem zahrnuje osoby všech genderů.

V tuto chvíli přichází na řadu takzvaný **inkluzivní jazyk**, který se pokouší o genderovou rovnost v lingvistice. Snaží se přicházet s novými způsoby, jak reformovat náš psaný i mluvený projev, tak aby byl genderově neutrální. V prvním kroku by se tak z naší příkladové věty měla stát věta „Lékaři a lékařky se starají o pacienty a pacientky.“ Pokud bychom ale chtěli být úplně korektní, tak bychom si museli pomoci ještě jinak, protože v tuhle chvíli předpokládáme, že se všichni identifikují pouze jako muži nebo ženy. Jak už jsem ale psala výše genderová lingvistika pracuje s tím, že gender se nerovná pohlaví, ale jde o celé spektrum.

Aktuálním řešením tak je takzvaná **genderová hvězdička** (případně také podtržítka nebo lomítko). Jedná se o jazykový tvar, který má zahrnout osoby všech genderů. Naše příkladové věta by se tak proměnila v „Lékař*ky se starají o pacienty*ky.“

V Česku se s tímto tvarem ještě moc často nesečkáváme, tedy alespoň v mainstreamových médiích ani ve veřejném prostoru. Naopak v Německu jsou dále a jedná se už o běžnou praxi. Osm hlavních zpravodajských agentur už v roce 2021 oznámilo, že se pokusí o více inkluzivní jazyk ve svých médiích. Jedná se o agentury AFP, APA, dpa, epd, Keystone-sda, KNA, Reuters a SID⁷, které se vyjádřily k tomu, že se pokusí o omezení použití generického maskulina. O tom, zdali se jim podaří ho časem úplně vynechat rozhodne další vývoj německého jazyka.

Například v Bavorsku se trend už ale obrací a genderově inkluzivní jazyk už je dokonce zakázán. Od 1. dubna 2024⁸ je na bavorských školách a úřadech zakázané používat genderovou hvězdičku, podtržítka či dvojtečku. Bavorský premiér Markus Söder rozhodnutí vysvětluje tím, že jazyk musí být srozumitelný, a právě tyto úpravy ho činí zbytečně nepřehledným. Zároveň se odkazuje na Radu pro německý pravopis, která také nedoporučuje používání těchto symbolů v běžném ani oficiálním psaném projevu.

Otevírá se nám tedy nová otázka. Máme jít až za hranu srozumitelnosti, abychom splňovali všechna kritéria genderové, a tedy i politické korektnosti? A fungovalo by takovéto

⁷ *Nachrichtenagenturen wollen diskriminierungssensibler berichten.* Online. Presseportal. Dostupné z: <https://www.presseportal.de/pm/8218/4947122>. [cit. 2024-07-25].

⁸ *Bayern: Genderverbot ist jetzt in Kraft.* Online. ZDF Heute. Dostupné z: <https://www.zdf.de/nachrichten/politik/deutschland/gendern-sprache-bayern-verbot-100.html>. [cit. 2024-07-25].

genderování i v češtině? Bylo by pro nás ale stejně jednoduché zavést inkluzivní jazyk a podařilo by se to pouze pomocí dříve zmíněné genderové hvězdičky?

V německém jazyce se v množném čísle členy „sjednotí“ a z jednotného *die* (ta) a *der* (ten) se stane pouze *die* (ty/ti), v češtině se tato změna neděje. Ukazovací zájmeno se u ženského rodu změní na „ty“ a u mužského na „ti“. Zdá se to jako banální problém, který ale souvisí s mnohem hlubšími změnami. V českém pravopise se ženský a mužský rod liší i v souvislosti se slovesy v minulém čase, tedy ve shodě přísudku s podmínkem. (Ženy něco *dělaly*, na rozdíl od mužů, kteří něco *dělali*.) Jednalo by se tedy o změnu zasahující do gramatiky, která se v českém jazyce vyučuje mnoho desítek let. Nebo by se genderová hvězdička musela použít i u slovesného tvaru „Student*ky se učili*y“.

Názory se rozcházejí i mezi odborníky. Někteří si myslí, že generické maskulinum je jedním z faktorů, proč se na vysokých pozicích vyskytuje více mužů než žen. Z důvodu výskytu generického maskulina v inzerátech se podle lingvistky a genderové vědkyně Jany Valdové hlásí o 25 % méně žen. Jiní jsou pro jeho zachování, jelikož by ze strany posluchače mohlo vést k nepochopení hlavní myšlenky kvůli složité formulaci. (Valdová, 2022)

Jak se genderová lingvistika bude v České republice vyvíjet do budoucna se můžeme pouze dohadovat. Otázka, jak velkou překážkou by se mohla stát ve srozumitelnosti českých textů také zůstává prozatím nezodpovězená a mohla by být předmětem dalších výzkumů.

Praktická část

Po shrnutí teorie potřebné k jakémusi uchopení toho, co je politická korektnost a jaký vliv může mít to, jakým jazykem mluvíme na to, jak vnímáme okolní svět se přesouváme k praktické části této bakalářské práce.

1. Cíl a výzkumné otázky analýzy

Cílem této části je provést diskurzivní analýzu a nabídnout rekonstrukci vnímání konceptu politické korektnosti českou společností. Konkrétně pak, jak je tento koncept vnímán skrze český mediální diskurz. Tudiž, co znamená politická korektnost pro českou společnost. Chtěla bych také vyzorovat, jestli se nějak odlišuje vnímání tohoto konceptu v závislosti na tématu, ke kterému je politická korektnost vztahována. Má primární výzkumná otázka tedy je:

- Jak prezentují česká média koncept politické korektnosti v různých kontextech?

Dále jako sekundární výzkumné otázky si pokládám:

- Jak je koncept politické korektnosti sémanticky vnímán ve vztahu k genderu?
- Jak je koncept politické korektnosti sémanticky vnímán ve vztahu k politické orientaci?
- Jak je koncept politické korektnosti sémanticky vnímán ve vztahu k umění?
- Jak je koncept politické korektnosti sémanticky vnímán ve vztahu k humoru?

2. Metodologie

Pro tuto práci jsem zvolila metodu lingvistické diskurzivní analýzy, která spadá pod interpretativní kvalitativní výzkum. (Fairclough, 2003; Fleischer, 2003, 2001)

V případě metody diskurzivní analýzy se jedná o přístup v sociálních vědách, který propojuje sociální psychologii a lingvistiku. Sleduje, jak je používán jazyk v různých sociálních kontextech a reflektuje pomocí jazyka sociální skutečnosti a společnost jako takovou.

„Jazyk je nedílnou součástí společenského života, dialekticky propojený s ostatními elementy společenského života tak, že společenská věda a výzkum musí vždy brát v úvahu jazyk“
(Fairclough, 2003, s. 2)

Diskurzivní analýza je zakořeněna v myšlence, že realita je sociálně konstruována prostřednictvím jazyka a komunikace. To znamená, že naše chápání světa je utvářeno a formováno způsobem, jakým o něm mluvíme. (Fairclough, 2003, s. 70-84)

Jedním z hlavních zakladatelů a předních představitelů kritické diskurzivní analýzy je britský lingvista Norman Fairclough. Právě on se začal poukazovat na to, jak diskurz nejen odráží, ale také formuje sociální normy a hodnoty, čímž ovlivňuje sociální praxi. Zároveň se zaměřuje, jak jsou jednotlivé prvky v používány v diskurzu k udržení mocenských struktur a sociálních hierarchií. (Fairclough, 2003, s. 91-111)

3. Postup

3.1. Data

Korpus dat pro tuto diskurzivní analýzu tvoří 20 textů. Jedná se o všechny relevantní příspěvky v **tištěných médiích** v období od **16. června 2023 do 21. prosince 2023**, které obsahovaly klíčová slova „politická korektnost“. K vyhledání jsem použila největší elektronický archiv mediálních zpráv v České republice NewtonOne (dříve Newton Media).

O tom, zda je příspěvek relevantní pro můj výzkum, jsem rozhodovala na základě jeho obsahu – často jsem narazila na texty, ve kterých se sice slova „politický“ a „korektní“ objevovaly, ale v souvislosti jiné než s politickou korektností.

Tento základ dat obsahuje příspěvky různých typů médií, ať už publicistických, zpravodajských nebo bulvárních.⁹

3.2. Analýza

Po sesbírání potřebných dat už jsem mohla začít se samotnou diskurzivní analýzou. Postupovala jsem podle metodologie Michaela Fleischera (2001, 2006) a v jednotlivých textech jsem se zaměřovala na:

- **Normativy:** Normativy v diskurzivní analýze představují jakási společenská pravidla a standardy, které reflektují nastavení v konkrétní společnosti, případně v nějaké subkultuře. Reflektují mocenské vztahy a ukazují nám, co je v dané společnosti považováno za normální a správné. Jedná se o velmi silný indikátor toho, jak se společnost staví k různým tématům, a proto i stěžejní ukazatel toho, jak jsou vnímané koncepty jako například politická korektnost. (Fleisher, 2006, s. 338-339)
- **Opozice:** Binární protiklady nebo kontrasty, které v textech zdůrazňují a vymezují významy a interpretace autora. Právě v souvislosti s normativy nám opozice prozrazují, co může je vnímáno jako opak normality. V každém z analyzovaných textů jsem hledala jednu nebo více linek protikladů. Ať už to byla linka pravice versus levice, muži versus

⁹ Viz seznam použitých zdrojů pro analýzu dat

ženy nebo starší versus mladší generace. Právě protiklady mi pomohly vymezit, jak český mediální diskurz vnímá koncept politické korektnosti. (Fleisher, 2006, s. 360)

- **Stereotypy:** Jedná se o často zjednodušený obraz nebo představu, která přisuzuje určité skupině lidí nějaké charakterové rysy nebo vlastnosti. Sledovat v textech stereotypy bylo nápomocné tomu pochopit v jakých souvislostech se koncept politické korektnosti nejčastěji objevoval a které skupině byl nejčastěji přisuzován. (Fleischer, 2006, s. 344-349)
- **Hodnoty:** Kulturní hodnoty tvoří základ vzorců myšlení, cítění a jednání. Zároveň reflektují klíčové nastavení konkrétní společnosti, její kultury a celkově jejího pohledu na svět. Při analýze textů jsem se zaměřovala na pozitivní (např. mír) i negativní (např. válka) hodnoty. To mě dále nasměrovalo na to, v jakých oblastech se vlastně pohybujeme, když mluvíme o politické korektnosti. (Notarp, 2020 s. 11)

Díky výše zmíněným prvkům jsem mohla vytvořit databázi, která mi odhalila, jak jsou mezi sebou jednotlivé pojmy propojené.¹⁰

3.3. Typologie

Po sestavení korpusu dat a jeho analyzování jsem uspořádala data do pěti kategorií. Sestavila jsem kategorie podle hlavních témat, která se v souvislosti s politickou korektností objevovaly nejčastěji, abych mohla porovnat, zda se vnímání tohoto konceptu liší v závislosti na jednotlivé oblasti.

Z analýzy vyšlo najevo 5 hlavních kategorií i přes to, že se některé prvky prolínaly mezi kategoriemi:

- **A: Politická korektnost ve vztahu k genderu:** Tato kategorie obsahuje všechny prvky, které se dotýkaly otázky genderu, genderové lingvistiky nebo genderových stereotypů. Jako příklad prvku v této kategorii lze uvést: „... z hlediska mediální atraktivity i politické korektnosti by bylo zajímavější, kdyby to točila žena.“ (Text 17)
- **B: Politická korektnost ve vztahu k politické orientaci:** Zde jsem se zaměřovala na všechny prvky, které jakkoliv zmíněna politická orientace, ideologie jednotlivých politických stran nebo i konkrétních politiků. Příkladem může být: „*Bavorský premiér Markus Söder vytáhl do boje proti genderově korektní mluvě.*“ (Text 5)

¹⁰ Viz seznam příloh Tabulky 2–6.

- **C: Politická korektnost ve vztahu k umění (kinematografie, literatura):** V této kategorii jsou všechny prvky, které odkazovaly na to, jak politická korektnost zasahuje do umění, ať už v podobě změny scénářů nebo například obsazování rolí. Jako příklad lze uvést: „*Do ikonického seriálu, který si nikdy moc nebral servítky, se propsaly snahy o genderovou a politickou korektnost a současná témata jako je klimatická krize.*“ (Text 3)
- **D: Politická korektnost ve vztahu k humoru:** Tato kategorie se trochu odlišuje od těch předchozích, protože se nezabývá konkrétní tematickou oblastí, ale spíše samotným konceptem humoru. Zařadila jsem ho na tento seznam ale i přes to, protože právě v textech se v souvislosti s politickou korektností často stavěl do role tématu. Jako příklad v této kategorii lze uvést: „*Dneska říkáme, že Němci nemají smysl pro humor, ale všechno se změnilo s politickou korektností a tím, jak nikdo nic nesmí.*“ (Text 1)
- **E: Politická korektnost obecně:** Zde jsem zařadila všechny prvky, které popisují politickou korektnost samostatně bez vztahu k dalším tématům. Příkladem může být: „*Lpění na jazyce újmy vytváří a posiluje pocity újmy.*“ (Text 10)

4. Výsledky v jednotlivých kategoriích

V této kapitole se již zaměřím na výsledky v jednotlivých kategoriích. Vše vychází ze sesbíraných dat.

4.1. Politická korektnost ve vztahu k genderu¹¹

Vnímání politické korektnosti ve vztahu k genderu znamená podle analyzovaných textů absurdní debatu o neexistujících problémech. Tedy alespoň pro starší pravicově smýšlející muže. Cokoliv, co řeknou nebo udělají, ať už úmyslně nebo omylem, je označeno za sexuální obtěžování.

„Musíte být puritán, k opačnému pohlaví se chovat bez jakéhokoliv sexuálního podtextu, musíte věřit v klimatické změny, být vegetarián, ideálně vegan a podporovat osvobození Palestiny.“ (Text 2)

Z textů vyplývá, že jsou tyto myšlenky protlačovány i do škol a médií, kde jsou přepisovány texty, tak, aby odpovídali genderově korektní mluvě, což vede k tomu, že je jazyk nesrozumitelný. To je minimálně agenda pravicových stran, jako je například německá AfD, která „vytáhla do boje proti“ tomuto konceptu.

¹¹ Viz seznam příloh Tabulka 2.

„Bavorský premiér Markus Söder vytáhl do boje proti genderově korektní mluvě.“ (Text 5)

Pro mladé ženy smýšlející levicově znamená politická korektnost ve vztahu k genderu výkřik po empatii, rovnoprávnosti a svobodě. Nechtějí být viděny pouze jako sexuální objekty.

„Leze nám to na nervy, pro nás ženy to kompliment není“ (Text 9)

Bojují o stejné platy jako muži, stejná postavení ve společnosti i zrovnoprávnění každého, kdo nesouzní s tím, jak je reprezentován. To je pro ženy dnešní generace politická korektnost.

Politická korektnost ve vztahu k genderu podle analyzovaných článků dělí společnost na levici a pravici, muže a ženy a starší a mladší generaci. Články byly ve většině psané v negativním duchu, které politickou korektnost ve vztahu k genderovým otázkám spíše zlehčovaly a zesměšňovaly.

„Dobrá zpráva pro hlídače rovnosti: při takovém rozmachu „hračkových“ filmů si příští rekordy tržeb připišou snad veškerá pohlaví, která současný svět rozeznává.“ (Text 14)

V těchto textech se nejvíce objevovaly hodnoty jako rodina, děti a manželství, protože právě tyto instituce by měla genderová korektnost podle pravicových autorů či respondentů v textech ohrožovat. Jedno ze stěžejních témat byla ovšem genderová lingvistika, tedy snaha o takový mluvený a psaný projev, který je inkluzivní pro příslušníky jakékoliv sexuální orientace.

4.1.1. Vizualizace sémantického profilu politické korektnosti ve vztahu k genderu

NEHCEME BÝT OBJEKTEM MUŽI DNEŠNÍ DOBA
SEXUÁLNÍ OBĚŽOVÁNÍ DNEŠNÍ GENERACE NORMÁLNÍ LIDÉ
PŘÍSLUŠNÍK JINÉ GENERACE LEVICE GENDEROVĚ KOREKTNÍ JAZYK
TRADIČNÍ RODINA **POLITICKÁ KOREKTNOST** SROZUMITELNÝ JAZYK
NENÍ TO KOMPLIMENT **VE VZTAHU K GENDERU** PRAVICE AfD
PRO ŽENY TO KOMPLIMENT NENÍ HLÍDAČI ROVNOSTI PŘIROZENĚ KRÁSNÁ ŽENA
VEŠKERÁ POHLAVÍ, KTERÁ SOUČASNÝ SVĚT ROZEZNÁVÁ LEZE NÁM TO NA NERVY
MANŽELSTVÍ STEJNOPOHLAVNÍCH PÁRŮ SOCIÁLNÍ DEMOKRATÉ

4.2. Politická korektnost ve vztahu k politické orientaci¹²

V případě textů týkající se politické korektnosti v souvislosti s politickou orientací je v textech vidět jasná linka – pravice proti levici. Pro pravicově smýšlející část společnosti politická korektnost znamená jakousi diktaturu.

„Z kdysi tolerantních liberálů se stali uječení progresivisté, kteří nade vše milují diktovat ostatním, co mají dělat, jak mají žít a co si mají myslet.“ (Text 2)

Pro levicově smýšlející autory a respondenty znamená politická korektnost spíše snahu o větší inkluzi všech zúčastněných a jakousi nutnou regulaci.

„Svoboda slova je svatý grál. Musíme ale umět přiměřeně reagovat na jeho zneužívání“ (Text 19).

V textech byla často jako příklad protikladu k politické korektnosti uváděna německá politická strana AfD nebo bývalý americký prezident Donald Trump. Velmi často se autoři textů ztotožňovali spíše s jejich pravicovým úhlem pohledu, který politickou korektnost odmítá.

Nejčastěji uváděné hodnoty v této kategorii byly nenávist, pravda, svoboda, volby, cenzura a strach. Vyplývá z toho tedy jakási celková nejistota okolo konceptu politické korektnosti a obavy z cenzury.

¹² Viz seznam příloh Tabulka 3.

4.2.1. Vizualizace sémantického profilu politické korektnosti ve vztahu k politické orientaci

4.3. Politická korektnost ve vztahu k umění (kinematografie, literatura)¹³

Politická korektnost v textech týkajících se umění znamená změnu obsahu nově vznikajících děl, ale také úprava těch, co už vyšly. V oblasti umění zasahuje nejen do obsahu děje jednotlivých děl, ale má také vliv na obsazení třeba v případě filmového zpracování. Větší důraz je nyní kladen na pohlaví a národnosti herců a režisérů.

„Amerika sleduje absurdní debatu, jak velký nos má ve filmu hudební skladatel Leonard Bernstein. A korunuje se to něčím obecnějším, ale současně šílenějším, totiž jestli vůbec smí Nežid hrát Žida. Až se z toho točí hlava.“ (Text 12)

Někdy to může až působit, že se Hollywood jen snaží splnit nějaké kvóty a je až přehnaně korektní, protože se bojí takzvané „cancel culture“¹⁴. Politická korektnost podle některých autorů také degraduje příběhy tím, že přepisuje klasická díla, která jsou dnes vnímána jako politicky nekorektní.

„V novém miléniu vstupuje výrazně do hry i politická korektnost a změna společenského klimatu v západní civilizaci. Nedávno postihla třeba Vinnetoua, náčelníka Apačů.“ (Text 14)

Na druhou stranu „Doba se mění a postavy s ní.“ (Text 4), a tak to není vše tak černobílé, protože právě díky politické korektnosti se začala otevírat témata, která by dříve byla tabu. Také někteří lidé dostanou příležitost, kterou by dříve nedostali.

V případě této kategorie nebyly výsledky tak jednoznačné. Často byl zastoupen narativ, že umění se musí podřizovat politické korektnosti. Na druhou stranu, především v textech, které

¹³ Viz seznam příloh Tabulka 4.

¹⁴ Někdy překládáno jako kultura rušení. Jedná se o moderní formu ostrakizace.

byly ve formě rozhovoru například s režiséry se opakovaly názory, že i přes to, že politická korektnost stále více proniká do jejich oborů, oni se jí nebojí a spíše zkoušejí její hranice a vnímají její působení jako přirozený vývoj.

Nejčastějšími hodnotami v této kategorii byly svoboda, nenávisť, rasismus, sexismus a kreativita.

4.3.1. Vizualizace sémantického profilu politické korektnosti ve vztahu k umění

NALÉHAVÉ PROBLÉMY
HLÍDAČI ROVNOSTI ABSURDNÍ CENZURA
SPOLEČENSKÉ KLIMA ZÁPADNÍ CIVILIZACE DISKRIMINACE
XENOFBNÍ ULTRAPRAVICE NOVÁ PRAVIDLA ŽENY HOMOSEXUALITA
KVALITA ČI NÁBOJ SOUČASNÝCH KNIH LIBERÁLNĚJŠÍ VODY ODVAHA
PRAVDIVÉ ÚMYSLY **POLITICKÁ KOREKTNOST** JEWFACE
NORMÁLNÍ ČLOVĚK **VE VZTAHU K UMĚNÍ** STEREOTYPY
AUTOŘI BY SE MĚLI STYDĚT PŘEHNANÁ KOREKTNOST ABSURNÍ DEBATA
BLACKFACE
KLIMATICKÁ KRIZE NEŠVARY DNEŠNÍHO SVĚTA
GENDEROVÁ KOREKTNOST DOBA SE MĚNÍ A POSTAVY S NÍ
ČEŠI NA TO NEJSOU ZVĚDAVI

4.4. Politická korektnost ve vztahu k humoru¹⁵

Politická korektnost ve vztahu k humoru znamená podle výsledků analýzy především změna toho, co nám připadá vtipné. Lidé už například nemohou dělat vtipy o menšinách, jiných rasách nebo sexuální orientaci.

„Dříve byly reklamy rasistické či urážlivé třeba vůči postiženým, ale všechno se změnilo s politickou korektností a tím, jak nikdo nic nesmí.“ (Text 1).

Dělat vtipy na hraně politické korektnosti je velmi odvážné, protože pokud ji někdo překročí, bude za to odsouzen. Pravidla politické korektnosti jsou ve vztahu k humoru podle textů někdy dovedené do absurdna.

¹⁵ Viz seznam příloh Tabulka 5.

„Je to dovedené do absurdna. Jako by reklamy dřív byly rasistické či urážlivé třeba vůči postiženým...“ (Text 1)

Humor je ovšem věc názoru a každý může mít svou hranici někde jinde. Podle analyzovaných dat proto humor politickou korektností nekončí, jen se proměňuje.

„Politická korektnost je přirozený vývoj.“ (Text 7) a „...obyčejní lidé to neřeší, ti se chtějí jen bavit.“ (Text 1)

V této kategorii překvapivě nebyla politická korektnost vnímána apriori negativně tak, jako tomu bylo například u kategorie Politická korektnost ve vztahu k genderu. Zaznívalo tady více pozitivních názorů, které prosazovaly, že humor si cestu najde vždycky a že dostatek kvalitní satiry může existovat i v hranicích politické korektnosti – třeba i tím, že novým obsahem vtipům se stane ona samotná.

„Navíc stále vzniká dost kvalitní satiry, jen jde o projev na trochu jiné rovině.“ (Text 7)

„Ukáže se, že málokdo má odvahu udělat to výrazně jinak, možná mírně na hraně, vtipně, netradičně...“ (Text 1)

4.4.1. Vizualizace sémantického profilu politické korektnosti ve vztahu k humoru

4.5. Kategorie E: Politická korektnost obecně¹⁶

Do této kategorie jsem zařadila všechny záznamy, které se nevztahovaly k žádnému konkrétnímu tématu a zaměřovaly se spíše na koncept politické korektnosti obecně. Dá se říct, že všechny tyto pasáže textů, které se tomuto konceptu věnovaly, byly velmi negativní.

¹⁶ Viz seznam příloh Tabulka 6.

„Žijeme ve světě, kde jsme elitou země, a krutě vyžadujeme, aby se zbytek lidí řídil naším diktátem. Zabýváme se kázáním o etice a morálce ostatním.“ (Text 2)

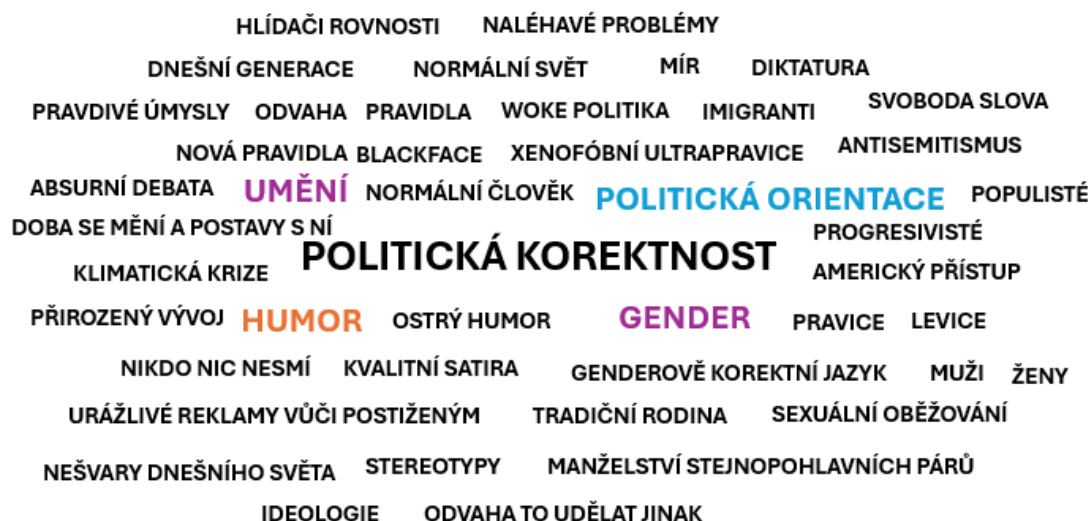
Často se objevoval narativ, že politická korektnost neřeší reálné problémy, že se jedná pouze o smyšlený svět, který s realitou nemá nic společného.

„Když se uzavřeme do klecí korektnosti, budeme ještě svobodní lidé?“ (Text 8)

Celkově byl koncept politické korektnosti zesměšňován a považován za něco, co není normální.

Výsledky analýzy

Vizualizace sémantického profilu politické korektnosti v českém mediálním diskurzu:

V českém mediálním diskurzu koncept politické korektnosti není úplně jednoznačný a liší se ve vztahu k tématům, kterých se dotýká. Než se zaměřím na porovnání závěrů z jednotlivých kategorií, chtěla bych načrtnout spíše obecně, jak je tento koncept českým mediální diskursem vnímán.

Stačí se už jenom podívat na titulky článků, ve kterých nějak figuruje politická korektnost. Objevují se názvy jako „*Politická korektnost je nová diktatura*“ (Text 2), „*Jakou šanci má svoboda ve společnosti úzkosti?*“ (Text 10) nebo „*Jewface, nos a otázka: Smí hrát Žida ten, kdo není Žid?*“ (Text 12). Jedná se často o velmi kontroverzní titulky, které už samy o sobě předznamenávají, že téma politické korektnosti je stále velmi aktivní a postoj k ní není jednoznačný.

Ze všech textů, které jsem pro tuto analýzu četla, vycházelo najevo jedno: až na výjimky byl postoj k tomuto konceptu apriori negativní. V žádném z těch textů nebylo jasně argumentováno, proč je podle nich politická korektnost špatná. Jednalo se spíše o celkovou nespokojenost s tím, že jim někdo něco diktuje. Články, které popisovaly, co daný autor považuje za správné říkat a to, co politická korektnost „zakazuje“. Byly to myšlenky typu politická korektnost je špatná, už nemůžeme říkat, co chceme – ovšem nebylo už dále rozvedeno, co přesně se už nemůže říkat, jaká míra je únosná, kde se nachází hranice mezi korektností a nekorektností a proč.

Připadá mi velmi zajímavé, jak silně se česká společnost brání politické korektnosti i přesto, že není nijak uzákoněná a že se v podstatě jedná o jev vytvořený právě tou společností. To, jaký je k ní postoj dokládají i hodnoty, ať už pozitivní nebo negativní, které se v textech objevovaly.

Mezi nečastější zmiňované hodnoty patří **pravda, svoboda, cenzura**. Dále se pak častěji objevovaly i hodnoty odvaha, rodina, svoboda slova, rasismus, nenávisť, diskriminace.

Z analýzy vyplývá že český mediální diskurz si tento koncept spojuje především s nějakým zákazem, nařízením, které je nějak omezuje. Omezuje svobodu a do jisté míry omezuje i pravdu. Něco, co působí za absurdně a co lidem předepisuje, jak mají mluvit, myslet žít. Na koncept se tedy v českých tištěných médiích nenahlíží pozitivně, jako snaha o větší inkluzi, snaha o bourání stereotypů a větší svobodu všech ve společnosti, tak jak to původní myšlenka politické korektnosti popisovala.

Znamená to tedy, že je český mediální diskurz převážně pravicový a autoři analyzovaných textů sexističtí, rasističtí a xenofobní, nebo to pouze znamená, že nepochopili koncept a myšlenku politické korektnosti?

S jistotou na tuto otázku nelze odpovědět. Na vině může být pouze špatný překlad termínu politická korektnost do češtiny, protože je to složenina dvou nám cizích slov. Může to proto působit jako něco invazivního, něco, co sem prostě nepatří.

Nyní bych se chtěla zaměřit na porovnání výsledků v jednotlivých kategoriích. Největší problém s politickou korektností je dle mé analýzy ve vztahu k genderu. Je to téma, které je pro mnohé nepochopené a berou ho za absurdní.

Podobně je to i v případě politické korektnosti ve vztahu k politické orientaci. V těchto textech byla politická korektnost přisuzována pouze levicovému spektru. Zároveň byla vnímána jako něco, co se snaží prosadit „uječení progresivisté“ a jedná se smyšlený problém, který toho se skutečností nemá moc společného. Velmi často byli jako opozice k politické korektnosti zmiňováni Donald Trump a německá politická strana AfD.

Překvapivě Politická korektnost ve vztahu k umění (kinematografii a literatuře) nebyla vnímána tak jednoznačně negativně jako v předchozích případech. Tady byla nálada spíše taková, že to lidé vnímají jako něco otravného, co ale lze obejít, nebo čemu se dá přizpůsobit. To stejné platí i v kategorii Politické korektnost ve vztahu k humoru. Tam byl prosazován narativ, že humor přežije, a i přes to, že to politická korektnost někdy znesnadňuje.

Závěr

Pomocí lingvistické interpretativní diskurzivní analýzy se mi podařilo zodpovědět výzkumné otázky: Jak prezentují česká média koncept politické korektnosti v různých kontextech? Koncept politické korektnosti je českým mediálním diskurzem vnímán spíše negativně, je často zesměšňován a považován za něco absurdního a neexistujícího. Jeho vnímání se ale lehce liší na základě témat, ke kterým je vztahován. Z analýzy se mi podařilo vyhodnotit čtyři hlavní témata, kterými jsou: gender, politická orientace, umění a humor. V každé oblasti se vnímání trochu odlišovalo. U vnímání politické korektnosti ve vztahu s genderem bylo vnímání nejkritičtější a koncept jako takový nejvíce zesměšňován. V případě politické orientace byla vidět jasná linka mezi vnímáním pravicově smýšlejícími lidmi a těmi, co se přiklání spíše k levici. Zatímco pravice politickou korektnost odmítá, levice je vřele vítá a podporuje. Ve vztahu k umění, konkrétně tedy ke kinematografii a literatuře byla politická korektnost komentována jako něco zatěžujícího, co výrazně ovlivňuje tyto obory, ale zároveň něco, s čím se dá i nadále pracovat. V kategorii, která se zabývala politickou korektností ve vztahu s humorem byly dle mého názoru nejpřekvapivější závěry. Z textů byl cítit narativ, že politická korektnost humor sice ovlivňuje, ale jen ten si cestu vždycky najde.

Výsledky analýzy mi připadají velmi zajímavé, protože vlastně reflektují mou osobní zkušenost. Připadá mi ale, že samotný koncept politické korektnosti není českou společností úplně dobře pochopen a že se ztratila její původní myšlenka. Zároveň ale připouštím, že při větším vzorku dat by se výsledky ještě mohly poněkud lišit a že by stálo za to udělat stejnou analýzu i s online články nebo do korpusu dat zařadit i komentáře a příspěvky na sociálních sítích.

Dle mého názoru je téma politické korektnosti stále velmi zajímavé a relativně neprobádané. Doufám, že svojí prací mohu přispět do diskuse o tom, jak je zde tento koncept vnímán, ale také o relevantnosti tohoto pojmu a toho co představuje. Myslím si více než kdy dříve, že právě sledování toho, jak pracujeme s politickou korektností můžeme zjistit daleko více o společnosti, ve které žijeme.

Použitá literatura

BROWNE, Anthony. *Úprk rozumu: politická korektnost a smrt veřejné rozpravy v moderní Británii*. PNK. Praha: Dokořán, 2009. ISBN 978-80-7363-240-3.

ČERNÝ, Jiří a HOLEŠ, Jan. *Sémiotika*. 1. vyd. Praha: Portál, 2004, 368 s. ISBN 80-717-8832-5.

DEVITO, Joseph A. *Základy mezilidské komunikace: 6. vydání. Expert (Grada)*. Praha: Grada, 2008. ISBN 9788024720180.

DOUBRAVOVÁ, Jarmila. *Sémiotika v teorii a praxi*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2008. ISBN 9788073674939.

ECKERT, Penelope a MCCONNELL-GINET, Sally. *Language and Gender*. Cambridge University Press, 2003. ISBN 9780511791147.

FAIRCLOUGH, Norman. *Critical Discourse Analysis The Critical Study of Language*. 2003. Routledge. ISBN 0-415-25892-8.

FLEISCHER, Michael. *Allgemeine Kommunikationstheorie*. Oberhausen. 2006. Athena. ISBN 978-3-89896-266-7.

FLEISCHER, Michael. *Kulturtheorie. Systemtheoretische und evolutionäre Grundlagen*. Oberhausen. 2001. Athena. ISBN 3-932740-75-0.

FOUCAULT, Michel. *Archeologie vědění*. Vydání druhé. Přeložil Čestmír PELIKÁN. Praha: Herrmann, 2016. ISBN 978-80-87054-43-7.

FROMKIN, Victoria; HYAMS, Nina a RODMAN, Robert. *An Introduction to Language*. 10. Wadsworth: Cengage Learning, 2013. ISBN 9781133310686.

HOUŠKA, Martin. *Logika Charlese S. Peirce*. Bakalářská práce. Praha: Filozofická fakulta, Univerzita Karlova, 2009.

HUGHES, Geoffrey., 2010. *Political correctness: a history of semantics and culture*. Maldon, Mass.: Wiley-Blackwell, 320 s. ISBN 978-140-5152-792.

JIRÁK, Jan a KÖPPLOVÁ, Barbara. *Masová média*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-807-3674-663.

NOTARP, Ulrike. *Cultural differences in concepts of life and partnership: a comparative study on lifestyles in Europe*. Prague: Charles University, Karolinum Press, 2020. ISBN 978-80-246-4331-1.

SAPIR, Edward, MANDELBAUM, David G. (ed.). *Selected Writings of Edward Sapir in Language, Culture and Personality*. 1949. University of California Press. ISBN 9780520324060.

SEGI, Stefan. *Nekorektní literatura: politická korektnost v české literatuře a literární komunikaci*. Praha: Academia, 2023. Literární řada. ISBN 978-80-200-3416-8, str. 20.-21.

VALDROVÁ, Jana. *Naše řeč: „Žena a vědec? To mi nejde dohromady.“ Testy generického maskulina v českém jazyce*. AV ČR – Akademie věd České republiky – Ústav pro jazyk český, 2008. ISBN 8020007083.

Online zdroje

Bayern: Genderverbot ist jetzt in Kraft. Online. ZDF Heute. Dostupné

z: <https://www.zdf.de/nachrichten/politik/deutschland/gendern-sprache-bayern-verbot-100.html>. [cit. 2024-07-25].

FAUSEY, Caitlin M., LONG, Bria L., INAMORI, Aya, BORODITSKY, Lera Constructing agency: the role of language. Online. *Frontiers in Psychology*. 2010, roč. 1. ISSN 16641078.

Dostupné z: <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2010.00162>. [cit. 2024-06-07].

KOUBOVÁ, Karolína. *Lingvistka Valdřová: Čeřtina je krásná, máme možnosti, jak nahradit generické maskulinum* [online]. 17.2. 2022 [cit. 2022-04-20]. Dostupné z:

<https://plus.rozhlas.cz/lingvistka-valdrova-cestina-je-krasna-mame-moznosti-jak-nahradit-genericke-8683746>

Nachrichtenagenturen wollen diskriminierungssensibler berichten. Online. Presseportal.

Dostupné z: <https://www.presseportal.de/pm/8218/4947122>. [cit. 2024-07-25].

O'NEILL, Sean P. Sapir–Whorf Hypothesis. In: *The International Encyclopedia of Language and Social Interaction*. 2015. ISBN 9781118611104. Dostupné

z: <https://doi.org/10.1002/9781118611463>.

Phillips, W., & Boroditsky, L. (2003). Can quirks of grammar affect the way you think?

Grammatical gender and object concepts. In R. Alterman & D. Kirsh (Eds.), *Proceedings of the 25th annual conference of the Cognitive Science Society* (pp. 928–933). Cognitive Science Society. Dostupné z

https://www.researchgate.net/publication/228485773_Can_quirks_of_grammar_affect_the_way_you_think_Grammatical_gender_and_object_concepts

Political correctness. Online. Britannica. Dostupné

z: <https://www.britannica.com/topic/political-correctness>. [cit. 2024-07-25].

Political correctness. Online. Cambridge dictionary. Dostupné

z: https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/political-correctness#google_vignette. [cit. 2024-07-25].

Political correctness. Online. Oxford learners dictionaries. Dostupné

z: <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/political-correctness>. [cit. 2024-07-25].

Universal Declaration of Human Rights. Online. United Nations. Dostupné z: <https://www.un.org/en/about-us/universal-declaration-of-human-rights>. [cit. 2024-07-25].

VALDROVÁ, Jana. Genderová lingvistika. *Nový encyklopedický slovník český* [online]. [cit. 2022-06-07]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/GENDEROV%C3%81%20LINGVISTIKA>

Zdroje dat pro analýzu

Text 1: NOVÁ, Kateřina. Průměrnou reklamu zadejte AI. *Mladá fronta DNES*. 21. 12. 2023, s. 12.

Text 2: WEINER, David. Politická korektnost je nová diktatura. *Mladý svět*. 21. 12. 2023, s. 52.

Text 3: ČIKAROVÁ, Klára. Simpsonovi po pětatřiceti letech a s nastavenými mantinely. *Týden*. 20. 12. 2023, s. 38.

Text 4: KÁNINSKÝ, Josef. Nový Wonka je mladík s čistou duší. Přál by si ho ale jeho autor takového mít? *Hospodářské noviny*. 14. 12. 2023, s. 18.

Text 5: SCHUSTER, Robert. Bavorsko zakáže gender v jazyce. *Lidové noviny*. 8. 12. 2023, s. 7.

Text 6: ŠTĚPÁN, JIŘÍ. Jak mi poštou přišel skvělý text. Od neonacisty. *Deník N*. 23. 10. 2023, s. 14.

Text 7: POLOMOVÁ, Jana. Musíme se dělit. O všechno. *Moderní byt*. 11. 10. 2023, s. 68.

Text 8: CHUCHMA, Josef. Brát si k ruce padesátá léta je prostě nehorázné. *Právo*. 5. 10. 2023, s. 14.

Text 9: GREGOR, Marek. Každý je Bůh. *Reflex*. 14. 9. 2023, s. 40.

Text 10: ŠTINDL, Ondřej. Jakou šanci má svoboda ve společnosti úzkosti? *Deník N*. 1. 9. 2023, s. 6.

Text 11: BUCHERT, Viliam. Egomaniak, excentrik, exhibicionista. *Deník N*. 24. 8. 2023, s. 14.

Text 12: VODIČKA, Milan. Jewface, nos a otázka: Smí hrát Žida ten, kdo není Žid? *Mladá fronta DNES*. 23. 8. 2023, s. 7.

Text 13: MEJZROVÁ, Anita Haas. Může AfD zneužít volby? Němci zvažují i zákaz. *Deník N*. 21. 8. 2023, s. 8.

Text 14: SPÁČILOVÁ, Mirka. Miliardářů je na padesát, proč se mluví o Barbie? *Mladá fronta DNES*. 8. 8. 2023, s. 8.

Text 15: ČIKAROVÁ, Klára. Od televize ustupujeme, je nákladná a má pro nás stále menší zásah. *Marketing & Media*. 21. 8. 2023, s. 20.

Text 16: ŠEFL, Milan. Emoce ušetřené do scénářů. *E15 Magazín*. 9. 10. 2023, s. 66.

Text 17: RYNDA, Vojtěch. Mašíni obětovali svobodě všechno. *Reflex*. 21. 9. 2023, s. 44

Text 18: HOŘENÍ, Monika. Vůbec se nepoučujeme z minulosti. *Naše Pravda*. 3. 8. 2023, s. 5.

Text 19: TVRDONĚ, Jan. Na názory se sahat nesmí, říká Jourová. *Deník N*. 7. 7. 2023, s. 4.

Text 20: LIŠKOVÁ, Karolína. Muzika už svět dávno nemění. *Téma*. 16. 6. 2023, s. 64.

Teze bakalářské práce

SCHVÁLENO

5.10.23

Institut komunikačních studií a žurnalistiky FSV UK Teze BAKALÁŘSKÉ diplomové práce													
TUTO ČÁST VYPLŇUJE STUDENT/KA:													
Příjmení a jméno diplomantky/diplomanta: Michaela Meyerová	Razítko podatelny: <table border="1"><tr><td colspan="3">Univerzita Karlova Fakulta sociálních věd</td></tr><tr><td>Došlo dne:</td><td>28-06-2023</td><td>-1-</td></tr><tr><td>Čj:</td><td>150</td><td>Příloh:</td></tr><tr><td colspan="3">Přiděleno:</td></tr></table>	Univerzita Karlova Fakulta sociálních věd			Došlo dne:	28-06-2023	-1-	Čj:	150	Příloh:	Přiděleno:		
Univerzita Karlova Fakulta sociálních věd													
Došlo dne:		28-06-2023	-1-										
Čj:		150	Příloh:										
Přiděleno:													
Imatrikulační ročník diplomantky/diplomanta: 2021/2022													
Fakultní e-mail diplomantky/diplomanta: 27858263@fsv.cuni.cz													
Studijní program/specializace: Mediální studia													
Název práce v češtině: Vnímání konceptu politické korektnosti v českém mediálním prostoru													
Název práce v angličtině: Perception of the Concept of Political Correctness in the Czech Media Space													
Předpokládaný termín dokončení (semestr, akademický rok – vzor: ZS 2022/2023) (diplomovou práci je možné obhajovat nejdříve šest měsíců od schválení tezí) LS 2024													
Základní charakteristika tématu a předpokládaný cíl práce (max. 1000 znaků): <p>Politická korektnost je pojem zastřešující snahu o více inkluzivní jazyk – to znamená vytvoření jazyka, který svou podstatou nediskriminuje skupiny na základě etniky, genderu, zdravotního postižení nebo například sexuální orientace. Cílem této práce je rozpracování pojmu politické korektnosti – především bych se chtěla zaměřit na její význam v českém mediálním diskurzu. Pomocí kvalitativního výzkumu bych metodou sémiotické analýzy v praktické části této bakalářské práce chtěla zjistit, jaký význam představuje politická korektnost v českém mediálním prostoru a odpovědět na výzkumnou otázku: Jakou sémantiku má konstrukt politické korektnosti v ohledu na jednotlivé menšiny?</p>													
Předpokládaná struktura práce (rozdělení do jednotlivých kapitol a podkapitol se stručnou charakteristikou jejich obsahu): <ol style="list-style-type: none">1. Úvod2. Teoretická část<ol style="list-style-type: none">2.1. Kultura a společnost<ol style="list-style-type: none">2.1.1. Kultura2.1.2. Jazyk2.1.3. Diskurz2.2. Působení jazyka na vnímání světa<ol style="list-style-type: none">2.2.1. Sapir-Whorfova hypotéza2.2.2. Wilhelm von Humboldt – jazykový relativismus2.3. Politická korektnost<ol style="list-style-type: none">2.3.1. Historie a vývoj pojmu													

2.4. Politická korektnost v českém mediálním prostoru

2.4.1 Hranice mezi svobodou slova a politickou korektností

2.4.2 Otázka přehlednosti a čtivosti textů

2.4.3 Přínos, nebo překážka srozumitelnosti sdělení

3. Praktická část

3.1. Metodologie

3.1.1. Výzkumná otázka

3.1.2. Kvalitativní výzkum – sémiotická analýza

3.1.3. Design výzkumu

3.2. Výsledky analýzy

3.2.1. Politická korektnost v kontextu genderu a sexuální orientace

3.2.2. Politická korektnost v souvislosti s migrací

3.2.3. Politická korektnost ve vztahu k osobám se zdravotním postižením

3.2.4. Politická korektnost ve vztahu k náboženským menšinám

3.2.5. Politická korektnost v souvislosti se specifickým životním stylem (alkoholismus, environmentalismus)

4. Politická korektnost v českých médiích – souhrn výsledků

5. Závěr

6. Seznam použité literatury

Vymezení zpracovávaného materiálu (např. konkrétní titul periodika a období jeho analýzy):

Všechny příspěvky v českých tištěných médiích v databázi Newton Media, které obsahují klíčová slova *politická korektnost* v období leden–květen 2023.

Postup (technika) při zpracování materiálu:

V této bakalářské práci budu pracovat s kvalitativním výzkumem. V první části pomocí sémiotické analýzy shromáždím údaje z předem vymezených příspěvků v databázi a přiřadím k nim jednotlivé tematické okruhy, kterých se týkají (typologie). V druhém kroku poté takto získaný soubor dat bude sloužit jako podklad pro rekonstrukci sémantiky politické korektnosti v jednotlivých tematických oblastech.

Základní literatura (nejméně 5 nejdůležitějších titulů k tématu a způsobu jeho zpracování; u všech titulů je nutné uvést stručnou anotaci na 2–5 řádků):

SEGI, Stefan. *Nekorektní literatura: politická korektnost v české literatuře a literární komunikaci*. Praha: Academia, 2023, ISBN 978-80-200-3416-8 – Kniha zkoumá reakci českého literárního pole na požadavky spojené s politickou korektností. Jádrem knihy tvoří studie zabývající se mimo jiné oblastí vysoké literatury, tvorbou pro děti a mládež a populární literaturou.

MÜNCH, Ingo von. *Meinungsfreiheit gegen Political Correctness*. Berlin: Duncker & Humblot, 2017, ISBN 3-428-55268-7. – Autor této knihy kriticky poukazuje na hranici mezi právem na svobodu slova a politickou korektností, a jak se tyto dva jevy mohou ohrožovat.

NOTARP, Ulrike. *Lebenskonzepte und Lebensstile in West- und Ostdeutschland, der Tschechischen Republik und Polen*. Neisse Verlag, 2018. ISBN 9783862762460. – Tato kniha se zabývá rozdíly vzorců chování a komunikace různých kultur a přichází se zjištěním, že za životními koncepcemi a životními styly se skrývají přesvědčení a hodnotové postoje.

WIMMER, Rainer. Politische Korrektheit (political correctness) Verschärfter Umgang mit Normen im Alltag. In: MÜLLER, Friedrich. *Politik, Neue Medien und die Sprache des Rechts*. Berlín: Duncker & Humblot, 2007, s. 71-80. – Příspěvek Wimmera v knize *Politik, Neue Medien und die Sprache des Rechts* rozebírá jednotlivé aspekty politické korektnosti a zaměřuje se také na sémantiku tohoto konceptu.

ALTHEIDE, David L. *Qualitative media analysis*. Thousand Oaks: SAGE Publications, 1996, ISBN 0-7619-0199. – Kniha čtenáře provádí jednotlivými kroky kvalitativní analýzou médií. Ukazuje, jak různé mediální dokumenty získat, kategorizovat a analyzovat. Zabývá se tradičními primárními dokumenty, jako jsou noviny a časopisy, ale také novějšími formami – televizním zpravodajstvím a kyberprostorem.

HÁJEK, Martin. Narativní analýza v sociologickém výzkumu: přístupy a jednotlicí rámec. *Sociologický časopis*. 2012, roč. 48(2), 199-223. - Autoři analyzují využití narativní analýzy v empirickém sociálním výzkumu a poskytují jednotlicí rámec založený na pojmu narativní mimésis Paula Ricoeura.

HODGE, Bob a Gunther R. KRESS. *Social semiotics*. Ithaca, N.Y.: Cornell University Press, 1988. ISBN 9780801495151. – Kniha se zabývá studiem sémiotiky v rámci sociálních vztahů a procesů.

BERGER, Arthur Asa. *Humor, Psyche, and Society: A Socio-Semiotic Analysis*. San Francisco State University: Vernon Press, 2020. ISBN 978-1-64889-045-1. - Kniha obsahuje rozbor několika analýz, které ilustrují strukturu vtipů. Tyto analýzy jsou zasazeny do kontextu sémiotiky, psychoanalýzy a sociologie.

Diplomové práce k tématu (seznam bakalářských, magisterských a doktorských prací, které byly k tématu obhájeny na UK, případně dalších oborově blízkých fakultách či vysokých školách za posledních pět let):

RADA, Tomáš. *Politická korektnost – předpoklady, formy, důsledky*. Praha, 2013. Diplomová práce. Vysoká škola ekonomická v Praze. Vedoucí práce Karel Müller.

SMITHOVÁ, Simona. *Uplatnění generického maskulina v českém textu*. 2011. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav českého jazyka a teorie komunikace. Vedoucí práce Světlá Čmejrková.

KAPOUNOVÁ, Pavlína. *Gender v morfologii a neutralita generického maskulina v českém jazyce*. Liberec, 2022. Bakalářská práce. Technická univerzita v Liberci. Vedoucí práce Barbora Štindlová.

Datum / Podpis studenta/ky

28.6.2023

TUTO ČÁST VYPLŇUJE PEDAGOG/PEDAGOŽKA:	
Doporučení k tématu, struktuře a technice zpracování materiálu:	
Případné doporučení dalších titulů literatury předepsané ke zpracování tématu:	
Potvrzuji, že výše uvedené teze jsem s jejich autorem/kou konzultoval(a) a že téma odpovídá mému oborovému zaměření a oblasti odborné práce, kterou na FSV UK vykonávám.	
Souhlasím s tím, že budu vedoucí(m) této práce.	
Příjmení a jméno pedagožky/pedagoga	28.6.2023 Datum / Podpis pedagožky/pedagoga

TEZE JE NUTNO ODEVZDAT VYTIŠTĚNÉ, PODEPSANÉ A VE DVOU VYHOTOVENÍCH DO TERMÍNU UVEDENÉHO VE VYHLÁŠCE ŘEDITELE INSTITUTU, A TO PROSTŘEDNICTVÍM PODATELNY FSV UK. PŘIJATÉ TEZE JE NUTNÉ SI VYZVEDNOUT V SEKRETARIÁTU PŘÍSLUŠNÉ KATEDRY A NECHAT VEVÁZAT DO VÝTISKU DIPLOMOVÉ PRÁCE.

TEZE NA IKSŽ SCHVALUJE GARANT PŘÍSLUŠNÉHO STUDIJNÍHO PROGRAMU.

Seznam příloh

Tabulka 1 – Hodnoty

Tabulka 2 – Kategorie A: Politická korektnost ve vztahu k genderu

Tabulka 3 – Kategorie B: Politická korektnost ve vztahu k politické orientaci

Tabulka 4 – Kategorie C: Politická korektnost ve vztahu k umění (kinematografie, literatura)

Tabulka 5 – Kategorie D: Politická korektnost ve vztahu k humoru

Tabulka 6 – Kategorie E: Politická korektnost obecně